

ՓԻԵԹՐՈՅ ՄԱՍՔԱՆԵՒԻ

Իտալական մամուլը ելլելով կուսակցական պայքարներու իր յուղումէն, պահ մը ամփոփուեցաւ չուրջը դադաղի մը, ուր կը հանգչէր երկրին մեծաբոյն որդիներէն մին, Փիէթրոյ Մասքանեի երաժշտագիտը: Իր արուեստի զարաւոր պարծանքներու աւերակներուն վրայ դեռ աղեկէզգ՝ իտալիան այսօր նոճի մալ կ'երկնցնէ անոր յիշատակին՝ որ եղաւ մին իր ապրող փառքերէն:

Ամբողջ դպրոց մըն է որ կը փակուի
իրմով. դասական հեղինակներու շարքն
է, կարելի է ըսել, որ վերջ կը դանէ այդ
դպապակին առջեւ:

լէննքաւալլոյին յետոյ Փուչչինի, Փուչչինինի, յետոյ Մասքանեի, եւ երգերու ու երգիչներու այս հայրենիքը այսօր տադնապով մը կը զգայ թէ «ա'լ տեսնելիք չունինք զանոնք» . . . : Այո՛, արուեստը կը մնայ զեռ, մինչ կ'անհետի արուեստուրը . . . զեղեցիկի արտադրութիւնները կը շարունակեն զեռ ապրիլ, մինչ չկայ այլ եւս զանոնք քանդակող ձեռքը. բայց ներկայիս Փուչչինինին յետոյ Մասքանեիի ալ պակասը իր հետը կը տանի ճաշակի, մը տածելակերպի եւ ըմբոնելու ամբողջ մըթնոյրու մը:

Փ. Մասքանեի ծնած է 7 դեկտ. 1863ին,
Լիվունոցի փուապան ընտանիքէ մը: Առա-
ջին վարժապետները եղան Բառնաբեան
կրօնաւորները, որոնց գպրոցը քանի մը
քայլ միայն հեռու էր կազմութէ:

Մասքանեի Ընտանիքը ու կրօնաւորները
լւա յարաբերութեան մէջ էին . հետեւա-
բար անհանդարս ու չարածիճի պատանին
ընդունուեցաւ աւելի իբր բարեկամ մը քան
թէ աշակերտ : Հոն իր մտքին ու սրտին
տուրքերը գրաւեցին վարժապետներու ու-
շադրութիւնն ու համակրութիւնը : Բայց
ամէն ըան հարթ չէր քալեր, զասն զի-
դպրոցական կարդապահութիւնը զօրաւոր
կողմը չէր աշակերտին : Երբեմն յոտի նի-
շերը կը տեղային, բայց չէին կարող խա-

փանել երգի խաղերը. պատանի Մասքան-
եին կը սուլէր, կ'երգէր ոչ միայն տանը
մէջ, պարտէղին մէջ, վոռողներու մէջ եւ
ամէն կողմ՝, այլ նոյնիսկ դասարանի մէջ:
Համաձայն եղ հօգու եպահանձնելուն՝ այն

Հաստաճյն իր հօրը երազանքներուն ան
պիտի ըլլար փաստաբան մը ու միանգա-
մայն հաշուակալը իր փռուին՝ որ սկսած
էր բարդաւաճիլ. մինչ վարժապետները
նշմարած էին պատանիին մէջ երաժշտա-
կան հանճարի մը կայծերը: Անոնք եղան
որ համոզեցին հայրը հրաժարելու իր փը-
ռապանի հաշիւներէն ու թողլու որ տղան

նուիրուի երաժշտական ասպարէզին։ Մը-
տաւ տեղական երգի դպրոցը, յետոյ՝
միշտ Լիլոռնոյի մէջ, շարունակեց Պիա-
ճինի եւ մանաւանդ Սոֆֆրետինի վար-
պետներու ձեռքին տակ։

Կը պատմուի թէ դեռ 17 տարեկան հասակին՝ շարադրած ըլլայ պատրագ մը ու ղեկավարած եպիսկոպոսին ներկայութեանը. Եւ թէ ճաշակումի (Agnus Dei) ժամանակ ունկնդիր հաւատացեալները խելայեղ ծափահարած ըլլան, մինչ ուրիշներ կը հեծկլային: Մասքանեի կանուխէն ըսկըսած է շարադրել. քանի մը կրօնաշունչ երգերէ վերջ՝ 1881–82ին շարադրած է երկու համերգներ (sinfonia) Մանարանին Մէջ (In filanda) եւ Առ Ուրախութիւն (Alla Gioia) Շլլէքրի մէկ ոտանաւորին դրայ:

Հացի պայմանը կու գայ դարձեալ խա-
փանելու իր ծրագիրը. բայց օգնութեան
կը հասնին հօրեղբայրը Ստեփան ու Լա-
րետել կոմսը. այդ օգնութեամբ Մասքան-
եի կարող կ'ըլլայ անցնիլ Միլան ու մտնել
Երաժշտանոց 1882ին, շարունակելու իր
ուսումը: Հոն իր ուսուցիչ կ'ունենայ
Սալագինոյ ու նշանաւոր Փոնքիէլլի եւ
իր աշակերտակից՝ Փուչչինի:

Երկու տարիէն կը թողու Երաժշտանոցը, ու քանի մը տարիներ թափառելէ վերջիր կը կրկն քաղաքներուն մէջ իբրև նուագախումբի ղեկավար, կը հաստատուի ժամանակ մը Զերինիուա, յետոյ կ'անցնի Փեղարոյ՝ ձ. Ռոսաբնի երաժշտական Լիկոնին իբր տեսուչ ու երաժշտական շարադրութեան իբր դաստուու: Այդ շրջանին շարադրուած երգերը չեն գրաւեր հանրու-

թեան ուշադրութիւնը։ Վերջապէս Սոնգո-
նկոյ Միլանու տապագրիչը՝ կը սարքէ մե-
լուստրամներու մրցում մը. Մասքանեի կը
մասնակցի այդ մրցումին իր Քաւալիերիա
Ռուսքիանայով։ Գործը կը ներկայացուի
17 մայիս 1890ին Հռոմի Քոստանձի թա-
տրոնին մէջ, ուր յաղթանակ մը կ'ըլլայ ու
յայտնութիւն մը. Հռոմէն շուտով կ'անցնի
խորական կամ օտար միւս թատերաբե-
մերուն վրայ՝ ազգանշանը տալով Մասքա-
նեիին փառքին ու բախտին։

Յաջորդ տարին, 31 Հոկտ. 1891, Հռոմի
նոյն թատրոնին կը յանձնէ Բարեկամ
Ֆրից (Amico Fritz) իր զործը՝ նոյնպէս
փայլուն, ու երաժշտական տեսակէտով
նախորդին յաջող շարունակութիւնը: Ա-
սոնց կը հետեւին Ռանքցաւները, Կուլիկէլմ
Ռաքֆլիփ, Սիլուանոյ, Խզապոյ և յաջոր-
դաբար Իրիս, Բարեկամունիին, Դիմակա-
տրօները, Լոսոլիքք-քա, եւն., եւ վերջին
զործը Ներսի, որոնք սակայն չեն ունենար
Քաւալլերիա Ռուսականայի ժողովրդա-
կանութիւնը:

Թատերական գործերէ դուրս՝ ունի երգ
մը չեփորի լնկերակցութեամբ Առ Ճ.
Լէսփարտի, ի պատիւ բանաստեղին հա-
րիւրամեակին՝ որ կը տօնուէր 29 Յունի
1898ին, միջանուագներ (intermezzo), Նըն-
չեցելոց Պատարագ մը (1906), Դիտելով
Պերնինի Առողջինի թերեզան, և ունի :

Որքան ալ Մասքանեի կը շարունակէ ի-
տալական դասական վարպետներու գիծը,
սակայն ունի իոր տարբերութիւններ ալ.
այնպէս որ երբ տիրեցին նոր իրապաշտ
կոչուած դաղափարները, Վարպետը նը-
կատուեցաւ այդ դպրոցին իրը տիպար ներ-
կայացուցիչը։ Հոգ չէ թէ իրապաշտներու
«Երիտասարդ դպրոցին» մէջ, — կը գրէ
հեղինակ մը, — գործած ըլլայ Պիղէ իր
ոճով, այսինքն Փրանսական ու սպանիա-
կան խառնուրդով մը, բնականաբար զնե-
լով իր անձնական բնադրութը. հոգ չէ
թէ Մասսընէ իր կարգին երգած ըլլայ
եւրայատուկ շեշտով մը «Երիտասարդ դը-
պրոցին» մէջ. բայց այդ տաճարը բար-
ձրացաւ, փառաւորուեցաւ իրը այդ, մի
միայն խայլոյ մէջ, եւ զոր սրբակերտեց

իր պերձութեան մէջ, ամէնքէն աւելի
բարձր եւ ամէնքէն աւելի յանդուգն կեր-
պով՝ Փ, Մասքանեի:

Մասքանեի ճանչցուած է նաեւ լրագիր-
ներու եւ թերթերու մէջ իրեւ հաճելի ու
սրամիտ գրող մը. միանդամայն խանդու
ճարտասան մը: 1929ին Հռոմի մէջ, —
ուր հաստատուած էր, — Հրաւերուեցաւ
անդամակցելու իտալ. Արքունի Ճեմարա-
նին եւ եղաւ նոյնին փոխ-նախագահներէն
մին:

Կրակոտ ու բուռն բնաւորութեամբ, լեզ-
ուանի ու խայթող. երբեմն նոյնիսկ անց-
նելով պատշաճութեան սահմանները, բայց
հակառակին՝ հաստատուն ու առատասիրո-
բարեկամութիւններուն մէջ:

Ծանօթ է իր յատուկ յարգալից բարեկամ-
մութիւնը Պիոս ԺԲ. Ա. Քահանայապետին
հետ. քանի մը տարի առաջ ունկնդրու-
թիւն խնդրեց ներկայացնելու համար Հա-
սարակաց Հօր, իր սրտին «երկու փուշե-
րը» ինչպէս կ'ըսէր, իր սիրելի թոռնեան
ծանր հիւանդ էր ու շատ լլջօրէն կը մտա-
հոգէր զինքը, եւ երկրորդ՝ մեծապէս կը
տառապէր պատերազմի աղէտներուն հետե-
ւանորվ :

Քահանայապետը ապահովցուց Վարպետը իր թոռնեային նկատմամբ, եւ աղջրնակը առողջացաւ. այդ օրէն Մասքանեի իրը Սուրբ մը նկատեց Պիռո ԺԲ.ը: Լիերախտազէտ զգացումներով ուղեց նոր դաշնաւորեւ ու Պատին նուիրեւ Ո՞վ երանելի

Հոռով (O Felix Roma) նուագը, որ կ'երդը է Ս. Պետրոսի տօնին առթիւ. նոյնիսկ պատրաստեց արուճանակը, բայց արդէն զրեթէ 80 ամեայ՝ ուժերը լքեցին զինքը:

Մասքանեի շատոնց կը տանջուէր պնդեցակութեամք, որ վերջերս ծանրացած էր: Վերջին ամիսներուն կորանցուց նաեւ իր անձին վարչութիւնը. երբեմն կը սթափէր յանկարծ ու կը գտնէր ինքզինքը հեռախօսին առջեւ, ուր զացած էր կանչելու անօգուտ տեղ, երբեմնի իրեն ծանօթ անձերը

մեռած էր Եթովպական պատերազմին մէջ ,
— օրհնեց զայն , օրհնեց անոր ընտանիքը
ու խաղաղ կերպով դուխը թողուց բար-
ձին :

«Մեռաւ... մեռաւ, — կը դրէ հրա-
պարակագիր մը, — յարմար վայրկենին.
Երբ կեանքը կրնար թուլիլ իրեն համար
անօգուտ ծանրութիւն մը։ Յոզնած ու
տառապագին, երկար տարիներէ ի վեր
կքած ինքն իր վրայ կարկտելու հեռաւոր
յիշատակներ, աչքին առջեւ ունենալով
պատկերը հայրենիքի մը վիրաւոր ու օր-
հասական տագնապներու մէջ։ Նա պէտք
էր հեռանալ ու հեռացաւ ասղարէղէն ճիշտ
ատենին» :

Z. B. G.

ՎԵՆԵՏԻԿ ՔԱՂԱՔԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ

—000—

Իտալիոյ մուտքովը պատերազմի մէջ՝
կը ստեղծուէր Խտալիոյ պէս զեղարուես-
տական երկրի մը համար ամենամեծ վը-
տանդը կորուստի իր ծոցին մէջ ամփոփ-
ուած արուեստի գլուխ գործոցներուն։
Բայց անխուսափելի էր դէպքերուն յաջոր-
դականութեամբը խմորուած քաղաքական
այն կացութիւնը, որով Խտալիա եւս,
1940, Յունիս 10-ին կը ստիպուէր նետուիլ
կրակին մէջ՝ յոյսով մեծահարուստ դուրս
ելլելու անկէ, գրեթէ անվնաս կամ քիչ
վնասով։

Բայց իրականին մէջ բոլորովին հակառակը եղաւ:

Երբ Եղիպտոսի գոներուն առջեւ խոչըր
պարտութիւն մը կրելով՝ իտալ-գերմանա-
կան բանակները ենթարկուեցան ամօթալի
նահանջի մը, Իտալիոյ Համար վտանգը
սկսաւ աւելի սպառնալից դառնալ, վասն
զի պատերազմը իր առած ահազնաթափ
ընթացքով պիտի փոխազդուէր Իտալիոյ
բուն Հողին վրայ: Այդ պարագային այլևս
բոլորովին անկարելի պիտի ըլլար առաջ-
քը առնել սպառնացող վտանգին՝ ի մնաս

անոր գեղարուեստական քաղաքներուն։ Եւ
ո՞րը անոնցմէ չունի արուեստի գլուխ
գործոց մը իր մէջ. ամէնէն աննշան կար-
ծուած աւանն ալ կը բովանդակէ միշտ
արուեստի գործ մը, նկարասրահ մը, յու-
շարձան մը, թանդարան մը հոռմէական
կամ յունական հնութիւններու, եւն. այս-
պէս են Սիենա, Ումինի, Հռավեննա, Ֆի-
րենցէ, Ուովիկոյ, Ֆերրարա, Ճենովա, Հը-
ռոմ, Միլան, Թորին, եւն։ Եւ ասոնց մէջ
ամէնէն աւելի Վենետիկ, որ եզական կեր-
պով գեղարուեստի քաղաք է, կառուցուած
ջուրի վլայ, ինքնապաշտպանութեան
մէն միջոցներէ զուրկ, կղզիացած, եւ լոկ
կամուրջով մը միացած ցամաքին։

Քաղաքին Վսեմ . Ծիրանաւորը Աստուածատուր Փիացցա , գուրզուրալով չնաշխարհիկ քաղաքին եւ իր հօտին վրայ , որ հետզետէ կ'աճէր թիւով՝ խուժումովը նոր գաղթականներու Խտալիոյ հարաւային ու հիւսիսային քաղաքներէն , 1942 Նոյեմբեր 20ին կը դիմէ առ Սրբազն Քահանայապետը՝ խնդրելով որ ինքը հաճի պաշտօնական դիմում մը կատարել Դաշնակից Ազգերու իշխանութեանց՝ հրաւիրելու համար Վենետիկի վրայ անոնց առանձնայտուկ ուշադրութիւնը . որպէս զի ան իր շքեղ պալատներով ու եկեղեցիներով , իր պատմական յիշատակներով ու թանգարաններով , առարկայ աշխարհի հիացմունքին , զոհ չերթայ յախուռն ոմբակոծութիւններու :

Իր Նախորդը, Ծիր. Պետրոս Լաֆոնթէն
եւս ժամանակին նոյնը ըրած էր իտալ-
աւստրիական պատերազմի ատեն, ինչըբե-
լով Վատիկանի միջոցաւ Աւստրիոյ Կարո-
լոս կայսրէն՝ խնայիլ Վենետիկոյ:

Խնդրանքը կը կատարուի Ս. Քահանա-
յապետին Քարտուղարական Պաշտօնէու-
թեան կողմէն Դաշնակից Ազգերու մօտ,
եւ կը ստացուի զոհացուցիչ պատասխանն
ալ, որուն համաձայն «Վենետիկ քաղաքը
պիտի խնայուէր անգլ-ամերիկեան սա-
ւառնորդներէն»:

Այս լուրը ծածուկ մնացած էր ժողովուրդին՝ հասկնալի պատճառներով։ Բայց կարծես նախազգացում մը կար ժողովուր-

դին մէջ՝ որ հետզհետէ կը լեցնէր քաղաքը՝ 7-8 հարիւր հազարի հասցնելով անոր բնակչութեան թիւը, բայ մը որ մտահոգութիւն սկսած էր պատճառել վարիչներուն :

ՎԵՆԵՏԻԿԻ կը վայելէր բարոյական ստուգութեան մը տուած երջանիկ ապահովութիւնը . . . :

Եւստուգիւ 1944ի Մարտին, երբ թշնամի սպառնակները սկսան սաստիկ ոմքակոծել Մեսթրէ, Մարկերա, Քիրինիակոյ, Միրա, ինչպէս նաև Թրեւկղոյ ու Փատուա, հաղորդակցութեան գիծերը փացնելու համար (հասցնելով միանդամայն խոչոր վընասներ բնակչութեան), Վենետիկ չղգաց ոչ մէկ խանդարում իր կեանքի ընթացքին մէջ: Միակ բացառութիւնն որ եղաւ՝ էր 1944, Օգոստոս 14ի առաւօտր, երբ սպառնակ մը ճիռւտեքքայի ջրանցքին մէջ՝ ոմքակոծելու համար գերմանական հիւանդանոց նաւը, Ֆրայպուրկ, որ խարիսխ նետած էր Մաքսատան երկայնքին ճիշտ ծայրը, գնդահարեց Ֆուլդինա գացող շոգենաւը, սպառնելով ճամբորդներէն երեսուն հոգի եւ վիրաւորելով շատեր:

Յուղումը մեծ եղաւ վենետիկի մէջ, ի-
րարանցումն ու սուզը փոթորկեց ժողո-
վուրդին կեանքը: Վաեմ. Ծիրանաւորը
Հաղորդեց տխուր դէպքը Ս. Քահանայա-
պետին, որ իր արդար բողոքը ներկայա-
ցուց Դաշնակիցներուն, որոնք վերստին
Հեռագրով մը ապահովութիւն տուին թէ
նկատի պիտի առնուի վենետիկի պարա-
գան:

Բացի անդլ-ամերիկեան սաւառնակներու ոմբակոծութիւններէն՝ վենետիկի համար վտանգ մէկին նաեւ այն կազմակերպեալ կործանումները ճարտարարուեստի կեղրուններուն, Ելեքտրո- կայաններուն զոր գերման կործանարար բանակը աւերելով կը քաշուէր իտալիոյ հարաւային քաղաքներէն...: Յնցիչ լուրեր էին անոնք, որ լրադիրներու մէջ հրատարակուեցան Սեպտեմբեր. 21ին Հռավեննայի, ու 25ին ալ Պրազինոնէի մէջ տեղի ունեցած աւերումներու մասին: Սարսափիր բռնեց նաեւ վենետիկը,

«ԲԱԶՄԱՎԵԼՊ»

վասնզի այդ քաղաքներուն պատահած ա-
ղէտը կը սպառնար հաւասարապէս բոլոր
ռադարներուն :

կի համար աղետագոյն պիտի ըլլար քան
ուրիշ ո՞ւեէ քաղաքի, 1944, Սեպտեմբեր
27ին դիմեց նամակով մը առ Քեսսելբինկ
մարածախորը, Գերագոյն Հրամանատարը
բոլոր գերմանական Զօրքերուն իտալիոյ
մէջ, բացարելով թէ Վենետիկ քաղաքին
պարագան բոլորովին ուրիշ է, եւ թէ ո՞ւեէ
խանդարում՝ կրնայ անել խառնաշփոթու-
թեան մատնել բնակչութիւնը, որ արդէն
անսովոր կերպով աճած է: Նկատի առնել
կու տար եւս անոր կղզիացած վիճակը,
զուրկ ցամաքի գիւրութիւններէն, ուր ե-
լեքտրական կայաններու փացումով կեան-
քը զատապարուած է կասելու իսկոյն.
աղետալի՝ մանաւանդ վիճակը հիւանդա-
նոցներու, մանկաբուժարաններու, դպրոց-
ներու, բարեգործական բոլոր հաստատու-
թիւններու եթէ երբեք այսպէս հարուած
մը կրէ առօրեայ կեանքը: Դարձեալ նը-
կատի առնել կու տար կազի եւ ջուրի պա-
հանէն առաջ ուսիւն ուսուցուելու պահանջա-

զասչս առաջ կալրք զարտուրելի տավասապը
սովի, ծարաւի ու խաւարի՝ որ մօտալուս
ձմեռուսն մը մէջ՝ վենետիկի պէս եղա-
կանօրէն ծովային քաղաքի մը համար ան-
բացատրելի աղէտ մը կրնայ ստեղծել:

Ապահով ըլլալու համար կատարուած
խնդրանքին յաջող եւթին՝ Ծիրանաւորը ան-
պաշտօն ձեւով տեսակցութիւն մը ունեցա-
ւ . Մարկոսի աւանդատան մէջ՝ Գերման

թեսպանին Տոքթ. Խաչնի Հետ, գերման
լիազօր նախարար Խտալիոյ մէջ, որուն
առջեւ նոյնակս պարզեց Վենետիկի բացա-
ռիկ պարագան. եւ նախարարը աղնիւ ե-
րարեացակամ տրամադրութեամբ խոստա-
ցաւ կարելին ընել տալ: Նոյն տարւու-
չոկտեմբեր 27ին կը համնի պատասխանե-
ինդրանիքին Գերադոյն Հրամանատարը
կողմէն, ապահովցնելով Ծիրանաւորը ո-
պիտի ինայուի եւեքտրական կայաններու-
եւ ճարտարարուեստի ուրիշ կեղծոնե-
րուն՝ հարկաւոր քաղաքին կեանքին հա-
մար: